

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЧЕРЕЗ НАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Розглядаються проблемні питання застосування законодавства щодо оскарження судових рішень у суді касаційної інстанції. На підставі аналізу новел Конституції України, ЦПК України щодо касаційного оскарження судових рішень, а також виходячи із практичного досвіду наведено аргументи на користь законодавчого запровадження оскарження судових рішень у суді касаційної інстанції виключно особами, які надають професійну правничу допомогу. Доводиться, що складність законодавства, побудова цивільного процесу на засадах змагальності, диспозитивності, рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом, ставить в нерівні умови сторони, одна з яких самостійно захищає свої права та інтереси у суді, а інша — за допомогою адвоката. Обґрунтовується пропозиція щодо зміни законодавства щодо представництва сторін у суді касаційної інстанції.

Ключові слова: право на касаційне оскарження; професійна правнича допомога; адвокат; касаційна скарга.

Lesko Alla. Ensuring right to cassation appeal of court decision through providing professional legal aid

The article addresses problematic issues of application of law on appealing of court decisions before the cassation court. On the grounds of the analysis of novels of the Constitution of Ukraine and the Civil Procedural Code of Ukraine regarding cassation appeal of judgments, as well as basing on the practical experience, the author provides arguments in favor of the legislative implementation of appealing judgments in a cassation court only by individuals, who provide the professional legal aid. The author proves that the complexity of legislation, forming of civil process on principle of adversarial proceedings, free disposition and equality of all participants of judicial process before law and court, put the parties in an unequal position, one of which protects his/her rights and interests in court by him/herself, and another one — with the assistance of a lawyer. The author justifies the proposal as for amending legislation on parties' representation in a cassation court.

Key words: right to cassation appeal; professional legal aid; lawyer; cassation complaint.

Конституція України встановлює засади здійснення правосуддя та надання професійної правничої допомоги. На жаль, науковцями і практиками ці дві засади й досі не прийнято розглядати у їх взаємозв'язку, незважаючи на те, що якісна правова допомога є одним із елементів права на доступ до правосуддя відповідно до стандартів ООН та Ради Європи. Взаємозв'язок згаданих засад все більше стає очевидним під час перегляду судових рішень в касаційному порядку.

До питань надання професійної правничої допомоги увага науковців прикута головним чином у зв'язку із запровадженням різних видів правової допомоги (первинної, вторинної). Системно проблеми професійного представництва сторін у суді касаційної інстанції науковцями не розглядалися.

Враховуючи викладене, актуальним є розгляд законодавчих засад професійного представництва сторін цивільного спору у суді касаційної інстанції, визначення проблемних питань розгляду справ судом касаційної інстанції та формування пропозицій із удосконалення законодавства, що і є метою цієї статті.

Відповідно до ст. 129 Конституції України суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права, а однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішення.

Згідно з ст. 131² Конституції України для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Серед іншого, цією статтею встановлено, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена¹. Ці норми Конституції України розвинені в інших законодавчих актах, зокрема, Законі

України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 10, 14)², у процесуальних кодексах.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Згідно з п. 9 ч. 3 цієї статті до основних засад (принципів) цивільного судочинства належить принцип забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом³.

Належне викладення учасником справи у скаргі підстав касаційного оскарження, є запорукою відкриття касаційного провадження.

Згідно з ч. 4 ст. 393 ЦПК України касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо у ній не викладені передбачені ЦПК України підстави для оскарження судового рішення в касаційному порядку. Відповідно до ч. 2 ст. 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права. За відсутності посилання на зазначені підстави та їх належного обґрунтування у касаційній скаргі, така скарга може бути повернута особі, яка її подала.

Відповідно до ч. 3 ст. 412 ЦПК України неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону; застосування закону, який не підлягає застосуванню; незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Статтю 411 ЦПК України передбачено, які саме порушення норм процесуального права є підставами для скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд. Так, відповідно до ч. 1 цієї статті судові рішення підлягають обов'язковому скасуванню з направленням справи на новий розгляд, якщо: 1) справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду; 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і судом касаційної інстанції

визнано підстави про відвід обґрунтованими; 3) судове рішення не підписано будь-яким із суддів або підписано не тими суддями, що зазначені в судовому рішенні; 4) судове рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглянула справу; 5) справу розглянуто за відсутності будь-кого з учасників справи, належним чином не повідомлених про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою касаційну скаргу такою підставою; 6) судове рішення ухвалено судом з порушенням правил інстанційної або територіальної юрисдикції; 7) суд розглянув в порядку спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження; 8) суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі.

Однак судові рішення, ухвалені судом з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності), не підлягає скасуванню, якщо учасник справи, який подав касаційну скаргу, при розгляді судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи (ч. 2 ст. 411 ЦПК України).

Відповідно до ч. 3 ст. 411 ЦПК України підставою для скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд є також порушення норм процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, якщо: 1) суд не дослідив зібрані у справі докази; 2) суд необґрунтовано відхилив клопотання про витребування, дослідження або огляд доказів, або інше клопотання (заяву) учасника справи щодо встановлення обставин, які мають значення для правильного вирішення справи; 3) суд встановив обставини, що мають суттєве значення, на підставі недопустимих доказів.

Навіть поверхневий аналіз згаданих вище підстав для оскарження судового рішення до суду касаційної інстанції призводить до висновку, що для належного забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення учаснику справи, який не володіє необхідним обсягом знань у сфері права, потрібна правова допомога.

Однак, передбачивши у ст. 131² Конституції України, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення, законодавець у ст. 58 ЦПК України визначив, що сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника. На нашу думку, самопредставництво в суді першої та другої інстанції є виправданим, оскільки місцевий та апеляційний суди є судами, які встановлюють факти, досліджують докази та дають їм оцінку.

Суд касаційної інстанції є судом права, а не факту, що означає, що повноваження суду обмежені у перегляді фактів, Верховний Суд має творити свої судження на фактах, встановлених у судах нижчих інстанцій. Межі розгляду справи судом касаційної інстанції визначені у статті 400 ЦПК. Під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Все частіше у практиків виникає питання, чи можливо шляхом самопредставництва належно аргументувати у касаційній скарзі підстави касаційного оскарження, про які ми зазначили вище і які вимагаються законом? Аналіз касаційних скарг, які надходять до суду касаційної інстанції, свідчить, що в окремих випадках можливо. Однак частіше за все учасники справи втрачають можливість перегляду справи у Верховному Суді саме через неможливість вмотивувати необхідність оскарження судових рішень. Очевидно, якби учасник скористався правом на правову допомогу, то не втратив таку можливість.

Існуючий законодавчий механізм залишення касаційної скарги без руху, який часто тільки відтерміновує повернення касаційної скарги, не є дієвим та призводить до накопичення

скарг у касаційному суді, витрачання часу на процесуальну діяльність суду та витрат.

Так, відповідно до ст. 392 ЦПК України, крім інших обов'язкових вимог щодо форми і змісту касаційної скарги, є вимога зазначити, в чому полягає неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права. За змістом ЦПК України доведення обставини, що справа є суспільно важлива, а її розгляд є необхідним для всієї правової системи, є обов'язком особи, яка подає касаційну скаргу. Однак, наполягаючи на розгляді Верховним Судом справ, які належать до малозначних, скаржники частіше за все обмежуються лише цитуванням однієї з підстав, передбачених підпунктами «а»–«г» п. 2 ч. 2 ст. 389 ЦПК України. Обґрунтування наявності однієї з підстав касаційного оскарження судового рішення є необхідним, але не завжди може бути здійснено особою, яка не має необхідного обсягу правових знань. З огляду на те, що цивільний процес побудований на принципах змагальності і диспозитивності, учасники, які з тих чи інших причин здійснюють самопредставництво у Верховному Суді, опиняються в нерівному становищі з тими, чий інтереси представляють професійні адвокати. Згадані принципи у поєднанні із принципом рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом означає, що суд не вправі надавати переваги жодній із сторін, заміщуючи своїми повноваженнями чи бажанням якісно розглянути справу неналежне виконання стороною її процесуальних обов'язків.

Доречним, вважаємо, навести слова В. Бернхема: «перекладення тягаря розслідування і подання доказів на сторони, які беруть участь у судовому процесі, сприяє становленню неупередженості»⁴. І далі — «Значущість теорії змагальності та її суворих процедурних правил з обмеженим застосуванням полягає в тому, що вони утримують суддів від коригування доказів на підставі власних уявлень про суть справи шляхом процедурних втручань — один з негативних наслідків передчасного теоретизування. Згідно з теорією змагальності, найкращими суддями у США вважаються не ті, хто приходить до

суду добре проінформованим про факти справи, а ті, хто повніше обізнаний з правилами провадження справи й подання свідчень і хто застосовує їх справедливо, *незважаючи на позитивні сторони та слабкі місця в позиціях процесуальних супротивників*». (виділено курсивом В. Бернхемом)⁵.

Справедливо — це однакове ставлення до кожної із сторін, без надання їй будь-яких процесуальних переваг.

Проте, як зазначалося вище, сторони, які здійснюють самопредставництво, не завжди спроможні на належну правову аргументацію своєї позиції щодо необґрунтованості рішень судів нижчих інстанцій.

Як зазначає Пол Гаудер, «більше турбує те, що сучасні суспільства верховенства права мають дуже складні закони, які громадяни загалом знають, але це часто супроводжується певними витратами»⁶. Критикуючи загальну тенденцію надмірної складності законів, автор зазначає, що через це «сучасні суспільства верховенства права мають значний ступінь повсякденної правової невизначеності для громадян. От чому в юристів є робота. Звідси випливає, що для тих, хто не має доступу до юридичної допомоги, у світі може бути повно ефектів охолодження, навіть у країні, де діє верховенство права. Звичайно з точки зору вимоги гласності брак юристів сам по собі є проблемою, але держава може зайти дуже далеко шляхом верховенства права (значно далі, ніж Клавдій) без надання безкоштовної загальної правової допомоги, але роблячи це, ризикує зібрати цілу купу ефектів охолодження»⁷.

Заперечуючи необхідність представництва учасників справи у Верховному Суді тільки адвокатами, можна говорити про перешкоди для малозабезпечених осіб оплатити правову допомогу адвоката. У цьому сенсі надважливого значення набуває інститут якісної безоплатної правової допомоги та його належне забезпечення.

Слід згадати, що багато документів Організації Об'єднаних Націй містять приписи щодо ролі юристів, обов'язкової участі адвокатів у справах, що стосуються дітей, психічнохворих осіб, осіб, які вчинили правопорушення. У більшості приписи нор-

мативних актів ООН стосуються діяльності адвокатів у кримінальних справах, однак вони актуальні і важливі й для адвокатів, які працюють й у сфері цивільної юрисдикції.

Так, Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р. проголошують, що будь-яка людина в праві звернутися по допомогу до адвоката за своїм вибором для підтвердження своїх прав і захисту в усіх стадіях кримінальної процедури, а також зобов'язують уряди держав: гарантувати ефективну процедуру і працюючий механізм для реального і рівного доступу до адвокатів усіх осіб, які проживають на його території і підпорядковані його юрисдикції незалежно від раси, кольору шкіри, етнічного походження, статі, мови, релігії, політичних та інших поглядів, національного або соціального походження, економічного чи іншого статусу; забезпечити необхідне фінансування та інші ресурси для юридичної допомоги бідним та іншим незаможним людям. Професійні асоціації адвокатів мають співробітничати в організації та створенні умов надання такої допомоги тощо⁸.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 67/187 2012 року «Принципи та керівні настанови Організації Об'єднаних Націй щодо доступу до юридичної допомоги в системах кримінального правосуддя» рекомендує Державам вжити заходів, щоб: а) добиватися підтримки колегами адвокатів або асоціаціями юристів надання юридичної допомоги шляхом надання різних послуг, у тому числі безплатних (*pro bono*), відповідно до їх професійних покликанням і етичним обов'язком; б) розробити стимули для адвокатів, з тим щоб вони були готові працювати в економічно і соціально неблагополучних районах (наприклад, звільнення від податків, надання стипендій, оплата дорожніх витрат та виплата добових); с) домагатися організації регулярних виїздів адвокатів в призначені їм на території країни округи для надання юридичної допомоги тим, хто її потребує (п. 56 Резолюції)⁹.

У 1991 році Міжнародна асоціація юристів (ІВА) визначила, що безоплатна правова допомога є важливим елементом досту-

пу до правосуддя, яке є загальним правом людини і прийняла постанову, в якій підтверджується, що інтереси правосуддя вимагають запобігання заподіяння шкоди особі через відсутність в неї коштів на отримання правової поради, консультації або на підготовку справи до слухання. У 1996 році ІВА у своєму рішенні проголосила, що підтверджує свою відданість принципу, згідно з яким доступ до правосуддя для всіх є правом людини, що вимагає від всіх країн створення ефективних програм надання правової допомоги, які будуть фінансуватися державою¹⁰.

У Декларації про безоплатну правову допомогу від 2008 року ІВА визнала, доступ до правосуддя має важливе значення для свободи, справедливості, гідності, прогресу, розвитку та верховенства права, і нагадала, що доступ до правосуддя для всіх осіб є правом людини і що уряди несуть основну відповідальність за реалізацію та захист цього права людини за допомогою таких заходів, як державна фінансова правова допомога, як зазначено в статті 10 Декларації ООН про права людини, статті 14 (3) (d) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, інші основні міжнародні, регіональні та національні інструменти, а також Резолюцію про правову допомогу, прийняту цією Радою у 1996 році¹¹.

На нашу думку, доступ до правосуддя забезпечується не тільки наявністю процесуальних норм, які це декларують. Доступ до правосуддя буде фактично обмежений, якщо сторона не має фахових знань і опиняється в нерівному становищі з іншою стороною, яка такі знання має, або користується допомогою адвоката. Складні процесуальні процедури не дають, зазвичай, можливості особам через самопредставництво належно їх витлумачити, зрозуміти та застосувати, тому закріплення в ЦПК України монополії на представництво адвокатами сторони у суді касаційної інстанції є вимогою часу та підтверджується практикою розгляду касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду касаційних скарг.

За умови забезпечення якісної безоплатної правової допомоги така норма не перешкоджатиме доступу до правосуддя та

не порушуватиме права сторони, а навпаки — сприятиме належному захисту особами своїх прав у цивільному провадженні. Адже доступ до правосуддя забезпечується не тільки правом звернутися до суду, а й правом мати рівні можливості у тому, щоб представити свою позицію в суді.

У Настановах щодо безоплатної правової допомоги в системах цивільного, адміністративного та сімейного правосуддя та коментарях до них (далі — Настанови), підготовлених Комітетом з питань доступу до правосуддя та безоплатної правової допомоги та Комісією з питань адвокатури Міжнародної асоціації юристів у 2018 р. наведено основні принципи дії безоплатної правової допомоги в системах цивільного, адміністративного та сімейного правосуддя. Наведемо деякі з них.

Критерії щодо застосування та права на отримання безоплатної правової допомоги для вирішення цивільних, адміністративних та сімейних питань повинні бути чіткими, прозорими та опублікованими. Такі критерії мають бути розроблені урядом у консультаціях з іншими зацікавленими сторонами.

Якщо послуги з представництва є обов'язковими для доступу до правових послуг, судів та трибуналів, держава зобов'язана забезпечити особам, які не мають фінансових можливостей для оплати послуг адвоката, представництво, що здійснювалося би компетентними адвокатами.

«Інтереси правосуддя» є більш важливим критерієм для визначення права на отримання безоплатної правової допомоги, ніж «імовірність успіху» правової допомоги в цивільних, адміністративних та сімейних справах.

Орган, який здійснює управління у сфері надання безоплатної правової допомоги, має бути юридично відповідальним за якість послуги, надання якої відбувається під його управлінням¹².

Не можна не погодитись з висловленою в одному з коментарів Настанов позицією, що «усупереч поширеній думці, що безоплатна правова допомога виснажує обмежені ресурси, дослідження показують, що забезпечення доступу до право-

суддя та безоплатної правової допомоги може запобігти негативним наслідкам для здоров'я, зайнятості та добробуту людей та їхніх сімей. Саме з цієї причини ми пропонуємо розглядати безоплатну правову допомогу як важливий елемент інтегрованої політики правосуддя, яка також охоплює, наприклад, профілактичні заходи, правову освіту населення та надання інформації необмеженому колу осіб». «З часом витрати на систему правосуддя можна зменшити, якщо буде покращено охорону здоров'я, освіту та соціальну підтримку для сімей у складних життєвих обставинах/вразливих груп населення»¹³.

Слід погодитись з висловленою позицією у Настановах, що уряди держав не мають розглядати діяльність ПроВопо як адекватну заміну належним чином профінансованої державою правової допомоги. Доступ до правосуддя та безоплатна правова допомога не мають бути варіантом для вибору на місцевому рівні¹⁴.

Залучення професійних адвокатів у цивільне судочинство передбачає відповідного перегляду законодавства щодо їх повноважень. Так, у Настановах зазначається, що орган, який здійснює управління у сфері безоплатної правової допомоги, має бути операційно незалежним від уряду, з урахуванням його обов'язків щодо підзвітності. Орган, який здійснює управління у сфері надання безоплатної правової допомоги, як і всі інші групи та органи, що входять до системи правосуддя, відіграє важливу роль у наданні інформації уряду, парламенту і громадськості, яка допомагає забезпечити ефективність системи правосуддя в цілому; в тому числі інформації про те, в яких саме сферах система не забезпечує належного доступу до правосуддя¹⁵.

Словосполучення «відмова в доступі до правосуддя» завжди розглядається тільки в аспекті діяльності суду. Наше розуміння доступу до правосуддя в більш широкому сенсі знайшло своє відтворення і у вищезгаданих Настановах, у яких надзвичайно слушним є коментар «Уряди несуть відповідальність за забезпечення доступу до правосуддя. Цей принцип прагне підкреслити, що політики, які формують бюджет системи безоплатної правової допомоги, мають бути належним чином поінформо-

вані й отримувати свідчення/дані від різних зацікавлених сторін, зокрема, професійних організацій адвокатів та організацій користувачів».

Зміни у судової, які відбулися внаслідок судової реформи, запровадженої Законом України «Про зміни до Конституції щодо правосуддя», складність процесуального законодавства та процедур оскарження судових рішень до суду касаційної інстанції, на нашу думку, потребують фахових юридичних знань, тому ми є прибічниками запровадження представництва адвокатом особи у Верховному Суді, оскільки, як зазначено вище, самопредставництво дуже часто не забезпечує необхідний рівень правових обґрунтувань порушених у скаргах до Верховного Суду питань. При цьому є чітке усвідомлення, що така вимога поставить в нерівні умови малозабезпечені, соціально незахищені верстви населення, якщо водночас не буде забезпечено належне функціонування в державі системи безоплатної правової допомоги.

Однак, як слушно зауважено в Настановах «у нашій власній практиці ми спостерігали невеличку тенденцію до консервативності через що розвиток/зміни у сферах правової практики, судового устрою та соціальних потреб дуже повільно сприймається органами, відповідальними за безоплатну правову допомогу»¹⁶.

В Україні багато зроблено для запровадження безоплатної правової допомоги. У Плані дій Ради Європи для України на 2018-2021 рр., ухваленому Комітетом Міністрів Ради Європи 21 лютого 2018 року серед досягнень Плану дій на 2015-2017 рр., зокрема, названо поширення системи безоплатної правової допомоги на цивільні та адміністративні справи, надання права на безоплатну вторинну правову допомогу окремим додатковим категоріям уразливих груп населення, розширення доступу до безоплатної первинної правової допомоги; підвищення кваліфікації персоналу обласних і місцевих координаційних центрів із надання правової допомоги, адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, у питаннях застосування практики ЄКПЛ та захисту прав ВПО.

На підставі досягнутого, у п. 2.1 Плану серед завдань із забезпечення незалежності і ефективності правосуддя зазначено, що важливо оцінити національне законодавство та інституційну спроможність адвокатури, включно з питанням про обов'язкове юридичне представництво в судах. Ще одним важливим завданням є сприяння використанню альтернативних способів вирішення спорів в Україні¹⁷.

Наголосимо, що ми не ставили за мету ревізувати існуючу систему надання безоплатної правової допомоги в Україні. Ми стурбовані тим, що самопредставництво особи в суді касаційної інстанції все більше стає неефективним з огляду на складність процесуальних норм, відсутність правової освіти та соціальної незахищеності населення. На нашу думку, представництво особи в суді касаційної інстанції повинно здійснюватися виключно адвокатом, що не становитиме відмову в доступі до правосуддя за умови існуючої в країні ефективної системи надання безоплатної правової допомоги.

У контексті наведеного, доречним, вважаємо, навести аргументи С.В. Прилуцького щодо забезпечення доступності закону і правової допомоги. «Конституція України у ст. 68 встановила, що незнання законів не звільняє людину від юридичної відповідальності та водночас у ст. 59 закріпила право кожного на правову допомогу. На наш погляд, ці два конституційні положення мають між собою тісний правовий зв'язок. Так, держава фактично покладає на людину обов'язок знати закони, оскільки незнання законів не може бути виправданням у разі їх недотримання чи порушення. Водночас держава визнає свій обов'язок перед особою у забезпеченні доступності закону, що виражається передусім у *знанні людиною закону, розумінні його сутності та можливості практично реалізувати*. І у цьому відношенні саме механізм правової допомоги є одним із важливих публічних інститутів забезпечення доступності закону»¹⁸ (*виділено курсивом С.В. Прилуцьким*).

Вивчення питань забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення через надання професійної правової допомоги не обмежується викладеним. Додаткових дослі-

джень потребують проблеми відповідальності осіб, які надають професійну правничу допомогу учасникам цивільної справи.

1. Конституція України: Закон № 254к/96-ВР від 28.06.1996 (ред. 210.02.2019) // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. 2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII (ред.05.08.2018) // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. 3. ЦПК України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV (ред.04.11.2018) // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>. 4. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. Київ: Україна, 1999. С. 86. 5. Там само. С. 89. 6. Гаудер П. Верховенство права у реальному світі. Харків: Право, 2018. С. 116. 7. Там само. С. 118. 8. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835. 9. Resolution adopted by the General Assembly [on the report of the Third Committee (A/67/458)] 67/187. United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems // UN. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA_67.187_English.pdf. 10. Настанови щодо безоплатної правової допомоги в системах цивільного, адміністративного та сімейного правосуддя та коментарі до них. Міжнародна асоціація юристів. Лондон, 2018. С. 1 // Проект «Доступна та якісна правова допомога в Україні». URL: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Guide-on-Legal-Aid-Principles-September-2018_UKR.pdf. 11. IBA pro bono declaration as of 16 October 2008 // International Bar Association. URL: <https://www.ibanet.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=C4B06FD6-A807-44D4-A98A-C73B464589C6>. 12. Настанови щодо безоплатної правової допомоги в системах цивільного, адміністративного та сімейного правосуддя та коментарі до них. Міжнародна асоціація юристів. Лондон, 2018. С. 10-11 // Проект «Доступна та якісна правова допомога в Україні». URL: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Guide-on-Legal-Aid-Principles-September-2018_UKR.pdf. 13. Там само. С. 16. 14. Там само. С. 19-21. 15. Там само. С. 35. 16. Там само. С. 22. 17. План дій Ради Європи для України на 2018-2021 рр., ухвалений Комітетом Міністрів Ради Європи 21 лютого 2018 року // RM.COЕ. URL: <https://rm.coe.int/coe-action-plan-for-ukraine-2018-2021-ukr/1680925bec>. 18. Прилуцький С.В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. С. 295.

Lesko Alla. Ensuring right to cassation appeal of court decision through providing professional legal aid

The article addresses problematic issues of application of law on appealing of court decisions before the cassation court. On the grounds of the analysis of novels of the Constitution of Ukraine and the Civil Procedural Code of Ukraine regarding cassation appeal of judgments, as well as basing on the practical experience, the author provides arguments in favor of the legislative implementation of appealing judgments in a cassation court only by individuals, who provide the professional legal aid. The author proves that the complexity of legislation, forming of civil process on principle of adversarial proceedings, free disposition and equality of all participants of judicial process before law and court, put the parties in an unequal position, one of which protects his/her rights and interests in court by him/herself, and another one — with the assistance of a lawyer.

The Constitution of Ukraine and the Civil Procedural Code of Ukraine refer principle of ensuring right to cassation appeal of a court decision in legislatively provided cases to basic principles of judicial proceedings. However, an individual sometimes may not exercise his/her right to cassation appeal of a judgment, particularly, because of inappropriate statement of grounds for cassation appeal by the case participant in his/her complaint. Particularly, it is caused by the complexity of legislation, lack of legal knowledge and experience.

Pursuant to part 4 of article 393 of the Civil Procedural Code of Ukraine, a cassation complaint shall not be accepted and shall be returned by court, if the grounds for appealing a court decision in cassation procedure, as provided by the Civil Procedural Code of Ukraine, are not noted in it. Pursuant to part 2 of article 389 of the Civil Procedural Code of Ukraine, the grounds for cassation appeal shall be represented by the incorrect judicial application of substantial law norms or the violation of procedural law norms. In case of the lack of reference to the noted grounds and their appropriate justification in the cassation appeal such complaint may be returned to the individual, who has submitted it.

Pursuant to part 3 of article 412 of the Civil Procedural Code of Ukraine, incorrect interpretation of law; application of law, which shall not be applied; failure to apply law, which should be applied shall be considered as incorrect application of substantial law norms. Article 411 of the Civil Procedural Code of Ukraine provides the list of possible violations of procedural law norms, which represent the grounds for the cancellation of a judgment and its referral for review. The analysis of grounds for appealing a judgment in a cassation court and case law testify that a case participant, who does not have necessary knowledge in the sphere of law, needs legal aid for appropriate ensuring the right to cassation appeal of a judgment.

However, having provided in article 131-2 of the Constitution of Ukraine that only an advocate shall represent another individual in court and protect from criminal accusation, the legislator in article 58 of the Civil Procedural Code of Ukraine determined that the party, the third person, as well as an individual, who has legal right to apply to court in the interests of another person, may personally participate in judicial process (self-introduction) and (or) through the representative. The author proves that self-introduction in courts of first and appeal instances is justified, since local and appeal courts establish facts, examine evidence and estimate them.

The motivation of the existence of one of reasons for cassation appeal of a judgment is necessary; however, sometimes it may not be performed by an individual without necessary volume of legal knowledge. Basing on the fact that civil process is established on the adversarial and disposition principles, the participants, who for various reasons perform self-introduction in the Supreme Court, find themselves in an unequal situation in comparison with those, whose interests are represented by professional lawyers. The noted principles in combination with the principle of equality of all participants of judicial process before law and court mean that court may not give preference to any party, substituting inappropriate fulfillment of procedural duties by the party with court's authority or desire to ensure quality consideration of a case.

The author justifies the proposal as for amending legislation on parties' representation in a cassation court.

Key words: right to cassation appeal; professional legal aid; lawyer; cassation complaint.